

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta

25.5.2007

Ulkoasiainministeriö
Oikeudellinen osasto
Ihmisoikeustuomioistuin- ja -sopimusasioiden yksikkö (OIK-31)
PL 176
00161 Helsinki

Viite HEL6098-11

Asia Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan lausunto:
YK; Kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus;
Suomen kuudes määräaikaisraportti

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta käyttää lausunnossaan jaottelua, joka noudattaa YK:n Kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista käsittelevän komitean (CEDAW) 24.1.2001 antaman Suomea koskevien päätelmien numerointia ja esitysjärjestystä.

18. Vaikka komitea on tietoinen hallituksen pyrkimyksistä poistaa naisten syrjintä työpaikoilla tasa-arvolain avulla, se on huolestunut jatkuvasta syrjinnästä työelämässä. Erityisesti komitea on huolissaan naisten ja miesten palkkaeroista, jotka johtuvat pääasiassa työmarkkinoiden eriytymisestä sukupuolen mukaan sekä horisontaalisesti että vertikaalisesti. (11. artikla)

Samapalkkaisuus

Tasa-arvolakia tarkennetaan ja selkiytetään palkkakartoituksia koskevia kirjauksia niin, että samanarvoisten töiden vertailu yli työehtosopimusrajojen toteutuu käytännössä. Luottamusmiesten oikeutta saada palkkatietoja työpaikkatasolla tulee helpottaa. Kehitetään työnarviointimenetelmiä.

Naisten ja miesten samapalkkaisuuden saavuttaminen edellyttää korkean tason sitoutumisen lisäksi myös vastuunottoa ja tahtoa käytännön toimijoilta työmarkkinajärjestelmän eri tasoilla ja viime kädessä työpaikoilla. Samapalkkaisuuden edistäminen merkitsee palkallisesti aliarvostettujen alojen työnantajille palkkakustannusten lisääntymistä. Naisten ja miesten samapalkkaisuuden toteuttamisella julkinen sektori varmistaisi työvoiman saannin tulevaisuudessa ja näyttäisi myös työnantajana hyvää esimerkkiä tasa-arvon edistämisessä.

Toteutetaan naisten ja miesten samapalkkaisuus julkisella sektorilla. Arvioidaan kustannukset, laaditaan aikataulu ja varataan vuosittain valtion budjettiin tarvittavat varat samapalkkaisuuden toteuttamiseksi julkisella sektorilla.

Kuntapuolen palkkausjärjestelmiä joudutaan tarkistamaan kuntien yhdistyessä.

Uudistetaan kuntapuolen palkkausjärjestelmä siten, että samapalkkaisuus toteutuu.

Perusteettomat määräaikaiset työsuhteet

Määräaikaiset työsuhteet ovat Suomessa yleisiä. Euroopan maista ainoastaan Espanjassa naiset työskentelevät määräaikaisissa työsuhteissa selvästi useammin kuin Suomessa. Määräaikaiset työsuhteet kohdistuvat erityisesti synnytysikäisiin ja koulutettuihin 25 – 45-vuotiaisiin naisiin. Määräaikaiset työsuhteet ovat tyypillisimpiä sosiaali-, terveys- ja opetuslalla. Valtaosa määräaikaisista on määräaikaisessa työsuhteessa koska ei ole löytänyt vakinaista työtä.

Valtion ja kuntien tulee toimia suunnannäyttäjänä perusteettomien määräaikaisten työsuhteiden vähentämiseksi. Perusteettomat määräaikaiset työsuhteet tulee poistaa.

Perhevapaista aiheutuvien kustannusten tasaaminen

Naiset pitävät edelleen valtaosan perhevapaista, joten vapaiden kustannukset kasaantuvat naisten työnantajille.

Perhevapaista aiheutuvat kustannukset tulee jakaa oikeudenmukaisesti. Työnantajille vanhemmuudesta aiheutuvat kustannukset jaettaisiin tasan naisten ja miesten työnantajien kesken. Yhteiskunnan vastuuta vanhemmuudesta aiheutuvista kustannuksista tulee lisätä.

Naiset ja syrjintä työelämässä

Sukupuoleen perustuva syrjintä on edelleen ongelma suomalaisilla työpaikoilla. Tasa-arvovaltuutetun mukaan esimerkiksi moni raskauden perusteella irtisanottu nainen ei uskalla vedota tasa-arvolaisissa taattuihin oikeuksiin, sillä he toivovat pääsevänsä raskauden ja lastenhoidon jälkeen takaisin entiseen työpaikkaansa. Työnantajan vastatoimet ovat tasa-arvolain mukaan kiellettyjä, mutta käytännössä työntekijät saattavat varoa reagoimasta työnantajan syrjiviin toimiin.

19. Komitea kehottaa hallitusta myös kannustamaan miehiä käyttämään enemmän oikeuttaan vanhempainlomaan. (5. artikla)***Vanhempainvapaajärjestelmän kokonaisuudistus***

Nykyinen vanhempainvapaajärjestelmä on vaikeasti hahmotettava järjestelmä. Vanhempainvapaajärjestelmän kokonaisuudistus tulee toteuttaa.

Äitiys-, isyys- ja vanhempainvapaajärjestelmä tulee uudistaa uudeksi vanhempainvapaaksi, jonka kesto pidennetään 18 kuukauteen. Vapaa koostuisi kolmesta 6 kuukauden jaksosta, joista yksi on äidille, yksi isälle ja yksi jaettavissa vanhempien sopimalla tavalla. Vapaata voidaan pitää vähintään 2 kk pituisina kausina siihen asti, kun lapsi täyttää kolme vuotta. Isyysvapaata voidaan lisäksi pitää 6-18 päivää lapsen syntymän yhteydessä. Vanhempain- ja isyysvapaan ajalta maksetaan vanhempainrahaa, joka on 80 % aiemmista ansiotuloista.

Nykyisin vanhemmat (yleensä äidit) hoitavat lasta kotona keskimäärin siihen asti, kun lapsi on 1,5-vuotias. Vanhempainvapaakauden pidentäminen on pienten lasten vanhempien eniten kannattama perhevapaiden uudistus, eikä vapaata ole pidennetty 20 vuoteen.

Uudistus takaa äideille vähintään nykyisin voimassa olevan äitiys- ja vanhempainvapaan pituisen vapaajakson (6+3=9 kk), jos vanhemmat päättävät puolittaa jaettavissa olevan vapaakauden. Vanhempien niin halutessa äidin vapaa voi olla myös selvästi nykyistä pidempi (6+6=12 kk), jos äiti käyttää jaettavissa olevan kauden kokonaan.

Isälle puolestaan tulee mahdollisuus pitää nykyistä pidempi vapaa. Hän voi kuitenkin valita myös vain lyhyemmän vanhempainvapaakauden, kuten nykyisinkin, tai vain isyysvapaan pitämisen. Lapselle uudistus puolestaan takaa kotihoidon vähintään vuoden ikäiseksi.

Mahdollisuus jaksottaa vanhempainvapaan pitämistä vähintään 2 kuukauden kausiin lapsen kolmi-vuotispäivään asti takaa sen, että äiti voi halutessaan jäädä hoitovapaalle omien vanhempainvapaajaksojensa jälkeen ja isä voi käyttää oman vanhempainvapaajaksonsa äidin palattua töihin. Näin lapsen kotihoitoa voidaan joustavasti jatkaa 1,5-vuotispäivän jälkeenkin.

Kokemus isien vapaiden pidosta Suomessa ja muissa Pohjoismaissa viittaa siihen, että isät käyttävät yleisimmin niitä vapaita, jotka on nimenomaan nimetty isille. Lisäksi isät käyttävät vapaita silloin, jos perhe (lapsi) ne muuten menettäisi. Uudistus siis kannustaa isiä käyttämään nykytilan- netta selvästi pidempää 6 kuukauden vapaajaksoa. Isän puolen vuoden itsenäinen hoitojakso toimii vankkana perustana isän ja lapsen suhteen rakentumiselle.

Perhevapaajärjestelmää tulee yksinkertaistaa. Nykyisellään moni mies kokee sen niin monimutkai- seksi, että jättää perehtymättä oikeuksiinsa.

Uudistuksen myötä naisten ja miesten asema vanhempina työmarkkinoilla tasoittuu. Lapsiperhei- den taloudellinen tilanne kohenee, kun vanhemmat voivat hoitaa lasta ansiosidonnaisen vanhem- painrahan turvin kotihoidon tuen sijaan. Hoitovapaan ja kotihoidon tuen käyttö todennäköisesti vähenee, kun lapsi voidaan hoitaa kotona 1,5-vuotiaaksi jo vanhempainvapaalla.

Vanhempainvapaan kokonaisuudistuksessa tulee ottaa huomioon opiskelusta ja yrit- täjyydestä johtuvat erityistarpeet.

Vanhempainvapaauudistus on toteutettava siten, että yksinhuoltajaisien ja -äitien perheissä on vastaava oikeus, vaikka toista vanhempaa ei ole jakamassa vanhem- painvapaata.

Suomalainen perhepolitiikka rakentuu oletukselle vanhempien heteroseksuaalisuudesta. Seksuaalivähemmistöihin kuuluvien naisten tasavertaiset oikeudet perhepalveluihin eivät edel- leenkään toteudu täysimääräisesti. Kahden äidin perheessä esimerkiksi isyysvapaata vastaavaa vapaata ei voida myöntää äidille, joka ei ole synnyttänyt. Tällaisissa tapauksissa lainsäädännössä asetetaan perheet eri asemaan seksuaalisen suuntautumisen perusteella.

Vanhemmuuteen liitettävät oikeudet ja etuudet ulotetaan yhdenvertaisesti koskemaan myös samaa sukupuolta olevien pariskuntien perheitä.

20. Komitea on huolissaan naisten alhaisesta edustuksesta useiden alojen korkeissa asemissa. (7. ja 8. artikla)

Naiset päätöksenteon ja talouselämän johtopaikoilla

Naisia on suhteettoman vähän päättävillä paikoilla. Sekä julkisella että yksityisellä sektorilla on keski- ja ylimmässä johdossa huomattavasti vähemmän naisia kuin miehiä. Vuonna 2005 ministe- riöiden korkeimmista virkamiehistä neljäsosa oli naisia. Kunnan- ja kaupunginjohtajista 13 % oli naisia.

Käytännössä esimiehet luovat etenemismahdollisuudet. Työnantajien tulee olla tasapuolisia tarjotessaan etenemis- ja pätevyitysmahdollisuuksia, mm. valittaessa sijaisia. Naisten urakehitystä sekä julkisella että yksityisellä sektorilla tulee tukea mm. järjestämällä naisten johtamiskoulutusohjelmia. Nimityspolitiikan avoimuus ja joustavat työjärjestelyt ovat avainasemassa, kun halutaan lisätä naisia johtopaikoille.

Naisten urakehitystä tulee suunnitelmallisesti edistää julkisella ja yksityissektorilla. Toimenpiteistä ja kehityssuunnasta tulee myös raportoida säännöllisesti.

Tasa-arvolain ja tasa-arvosuunnittelun käyttöä naisten urakehityksen edistämiseksi tulee selvittää ja kehittää.

Sukupuolen mukaista johtajuustilastointia tulee kehittää.

Naiset ovat edenneet selvästi hitaammin talouselämän johtopaikoille kuin poliittiseen päätöksentekoon. Vuonna 2006 pörssin päällistän runsaan sadan yrityksen hallituksissa naisia oli 12 prosenttia. Valtion nimeämistä yhtiöiden hallitusten jäsenistä naisten osuus on ylittänyt 40 prosenttia.

Valtio-omisteisten yritysten hallituksissa on jatkettava tasa-arvon edistämistä ja 40 prosentin tavoitteen seuranta on järjestettävä pysyväälle pohjalle.

Norjassa on vuoden 2006 alusta ollut voimassa laki, jonka mukaan pörssiyhtiöiden hallituksissa on oltava kumpaakin sukupuolta vähintään 40 %. Espanjan edustajainhuoneen 15.3.2007 vahvistama uusi tasa-arvolaki edellyttää pörssiyhtiöitä pyrkimään tasa-arvoon hallituspaikkojen jakautumisessa. Tarkoituksena on vähitellen kasvattaa naisten osuutta hallituspaikoilla. Espanjan tavoite on, että kahdeksan vuoden kuluessa lain voimaantulosta hallitusten jäsenistä vähintään 40 % on naisia.

Naisten osuuden lisääminen talouselämän huipulla edellyttää usein rinnalle yhtäaikaista toimia naisten urakehityksen ja verkostoitumisen tukemiseksi. Yritysten henkilöstöpolitiikalla voidaan aktiivisesti tukea naisten nousua päätöksentekijöiksi.

21. Komitea kehottaa sukupuoliulottuvuuden sisällyttämistä läpäisyperiaatteella kaikkeen koulutukseen, kaikkien tieteenalojen opiskelijoiden tietoisuuden lisäämiseksi sukupuoleen liittyvistä kysymyksistä. (10. artikla)

Koulu, opetus ja nuoret

Tasa-arvolain uudistuksessa vuonna 2005 perusopetusta ei sisällytetty oppilaitoksissa tapahtuvaa syrjintää koskevaan pykälään. Lakiesityksen perusteluissa viitataan siihen, että perusopetusta koskeva lainsäädäntö tarjoaisi jo nykyisellään mahdollisuudet puuttua sukupuolen perusteella tapahtuvaan syrjintään peruskouluissa. Tämän lisäksi perusteluissa mainitaan tuomioistuimessa ajettavan tasa-arvolainmukaisen hyvityskanteen soveltuvan huonosti perusopetuslain soveltamisalalla oppilaitosten antamaan opetukseen sekä muuhun oppilaitoksen toimintaan, jossa oppilaat suurimmalta osin ovat alaikäisiä. Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan julkaiseman tutkimuksen mukaan peruskouluissa tapahtuva häirintä on joissain tapauksissa alkanut jo ala-asteen kolmannella luokalla. Sitä minkä tytöt kokevat häirintänä, pidetään usein koulussa poikien normaalina käyttäytymisenä. Koulun sukupuolista häirintää vähättelevän ilmapiirin takia tytön mahdollisuudet vaikuttaa asiaan ovat olleet vähäiset.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta korostaa lasten ja nuorten tarvitsevan erityistä suojelua epätasa-arvoistavilta tavoilta, asenteilta ja käytännöiltä. Tasa-arvoisen ajattelun ja toiminnan pohja luodaan jo lapsuudessa, ja siksi on ensiarvoisen tärkeää, että sukupuoleen perustuvaan syrjintään puuttuttai- siin myös peruskoulussa ja ongelmista puhuttaisiin niiden oikeilla nimillä. Perusopetuslaki ei anna tarpeeksi keinoja koulussa tapahtuvaan sukupuoliseen syrjintään puuttumiseen, sukupuoleen pe- rustuvan syrjinnän tiedostamiseen ja näkyväksi tekemiseen.

Tasa-arvolakiin tulee sisällyttää vaatimus myös perusopetusta antavien oppilaitosten velvollisuudesta laatia tasa-arvosuunnitelma.

Lasten ja nuorten tasa-arvotietoisuutta on vahvistettava. Se voidaan toteuttaa koulutuksen kautta, jolloin opettajien koulutus ja opetussuunnitelmat ovat ratkaisevassa asemassa. Tasa-arvon on olta- va osa opettajien ja opinnonohjaajien ammatillista osaamista kaikilla koulutusasteilla.

Perusopetuksessa tulee omaksua sukupuolisensitiivinen opetusmetodi. Toisaalta tarvitaan lisää keskustelua sukupuolten tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta. Toisaalta sukupuoliroolien ja stereo- typioiden kyseenalaistamista tulee painottaa ja pyrkiä laajentamaan opetuksen rakentumista myös muulle kuin perinteiselle heteroperhekuvaukselle sekä nais-miesjaolle.

Opettajankoulutuksessa työskentelevät kouluttajat tulee perehdyttää sukupuolisensitiiviseen ja tasa-arvotietoiseen lähestymistapaan.

Opettajankoulutukseen tulee sisällyttää sukupuolisensitiivistä ja sukupuolitietoista opetusta, johon kaikki opettajiksi opiskelevat osallistuvat.

Opettajien koulutuksessa ja täydennyskoulutuksessa tulee vahvistaa ihmisoikeus- ja sukupuolten tasa-arvo-osaamista uusimman nais- ja monikulttuurisuustutkimuksen tulosten pohjalta.

Sukupuolten tasa-arvo- ja ihmisoikeudet tulee sisällyttää oleellisena osana opetus- suunnitelmien perusteiden aihekokonaisuuksiin ja tätä varten tuotetaan oppimateri- aalia.

Sukupuolisensitiivisen työskentelytavan opettaminen tulee sisällyttää myös lastentar- hanopettajien koulutukseen.

Suomen työelämä on jakautunut poikkeuksellisen voimakkaasti miesten ja naisten ammatteihin. Opinto-ohjauksella tulee lisätä sekä poikien että tyttöjen tietoisuutta ei-tyypillisille aloille sijoittumisen mahdollisuuksista sekä tehdä näkyväksi siihen liittyviä esteitä. Erityistä huomiota tulee kiinnittää maahanmuuttajatyttöjen opinto- ja ammatinvalinnanohjaukseen. Sukupuoli- tietoisella opinto-ohjauksella voidaan tietoisesti vaikuttaa siihen, että työmarkkinoiden jyrkkä sukupuolenmukainen jakautuminen ammatteihin vähenisi.

Opinto-ohjaajien koulutukseen ja jatkokoulutukseen sisällytetään työmarkkinoiden tasa-arvokysymykset ja sukupuolisensitiivinen lähestymistapa.

Koulutusorganisaatioiden tavoite- ja tulosohjauksella voidaan edistää muutosta tasa- arvotietoisempaan opetukseen ja muuhun toimintaan. Sukupuoli- ja tasa-arvonäkökulma tulee vakiinnuttaa tavoite- ja tulosohjauksesta vastaavan opetusministeriön normaaleihin ohjausjärjestelmiin.

Sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen tulee ottaa opetusministeriössä omalla tunnustuvallaan olevaksi kriteeriksi päätettäessä kullekin koulutusorganisaatiolle myönnettävästä rahoituksesta.

Koulutusorganisaatiot tulee sitouttaa konkreettisesti toteuttamaan laatimansa tasa-arvosuunnitelma.

Koulutusta koskeviin asetuksiin tulee lisätä maininta siitä, että kaikessa opetuksessa on pyrittävä sukupuolisensitiivisyyteen ja sukupuolten välisen tasa-arvon edistämiseen.

22. Komitea on huolissaan naisiin kohdistuvan väkivallan laajuudesta Suomessa

Väkivallan ehkäisytyön on pohjaututtava ihmisoikeus- ja tasa-arvoajattelulle. Valtion tulee toimia aktiivisesti väkivallan vähentämiseksi. Naisiin kohdistuvan väkivallan lainsäädäntöä tulee kehittää. Siinä yhteydessä tulee ottaa huomioon väkivallan toistuvuus ja moninaiset muodot, sillä pitkään jatkuneessa lähisuhdeväkivallassa teot saattavat olla hyvinkin erilaisia. Väkivallan käyttö ja tekojen vakavuus voi lisääntyä ajan mittaan. Yksittäiset teot eivät ehkä ole törkeitä, siksi termi ”kokonaisuutena alistava” olisi otettava huomioon rikosnimikkeissä.

Koko rikoslain pahoinpitely- ja seksuaalirikossäännöstö, erityisesti asianomistajarikokset, tulee tarkistaa sukupuolinäkökulmasta.

Rikoslakiin tulee lisätä säännös pitkään jatkuneesta parisuhdeväkivallasta, nk. naisrauhalaki Ruotsin mallin mukaan.

Väkivallan ehkäisytyö on perustunut paljolti projekteihin ja määräaikaisiin työsuhteisiin.

Väkivallan vastainen työ tulee järjestää ministeriöissä pysyväälle pohjalle.

Stakesissa toteutetun naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisprojektin päättymisen jälkeen vuonna 2002 Suomesta on puuttunut valtakunnallinen naisiin kohdistuvan väkivallan vastaista työtä koordinoiva taho.

Tulee perustaa valtakunnallinen väkivallan vastaisen työn koordinaatioyksikkö, jossa on naisiin kohdistuvan väkivallan vastaista erityisosaamista. Yksikön tehtävänä olisi koordinoida moniammatillista yhteistyötä ministeriöiden ja alueiden välillä.

Yksikkö koordinoisi myös väkivaltatyön monialaista koulutusta ylläpitämällä mm. kouluttajapankkia sekä ylläpitämällä internetsivuja. Yksikön vastuulla olisi valtakunnallisesti myös prostituutioon ja ihmiskauppaan liittyvät koulutuskysymykset ja yleisinformaatio. Lisäksi valtakunnallinen koordinaatioyksikön perustaminen tukisi alueellista väkivaltatyötä. Väki-valta on laaja-alainen ongelma, joka koskettaa eri viranomaisia. Näiden eri alojen erityisosaamista tulee olla myös koordinaatioyksikössä. Viranomaisyhteistyö esim. palveluihin ohjaamisessa on tällä hetkellä puutteellista (Piispa Minna, Heiskanen Markku, Kääriäinen Juha ja Sirén Reino: Naisiin kohdistunut väki-valta 2005. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos ja HEUNI, Helsinki 2006).

Väkivallan ehkäisytyön tulisi alkaa jo varhaiskasvatuksesta. Opettajien koulutukseen tulee lisätä koulutuskokonaisuus väkivallasta, jotta opettajat pystyvät kohtaamaan uhreja ja tekijöitä sekä

ymmärtävät väkivallan dynamiikan ja väkivallan eri muotojen toisiinsa kietoutumisen. Koulu-kiusaaminen voi olla yhteydessä kotona tapahtuvaan väkivaltaan.

Opetustoimeen tulee varata resursseja väkivallan ehkäisyyölle.

Kunnilla on yleinen vastuu huolehtia mm. sosiaalipalveluiden (Sosiaalihuoltolaki 13 §) sekä sairaanhoidon ja terveysneuvonnan (Kansanterveyslaki 14 §) järjestämisestä asukkailleen. Sosiaalihuoltolain 13 §:ssä mainitaan myös, että kunta on alueellaan velvollinen toimimaan muutoinkin sosiaalisten olojen kehittämiseksi ja sosiaalisten epäkohtien poistamiseksi.

Viimeisen kymmenen vuoden aikana on julkaistu useita selvityksiä ja tutkimuksia, joista käy ilmi naisiin kohdistuvan väkivallan yleisyys (mm. Naisiin kohdistuva väkivalta 2005 –tutkimus), avun hakemisen esteet, palvelujen puutteellisuus sekä väkivallasta yhteiskunnalle aiheutuvat kustannukset. Vuonna 2000 julkaistussa tutkimuksessa Väkivallan hinta (Piispa Minna & Heiskanen Markku. Tilastokeskus. Helsinki 2000) selvitettiin terveydenhoito-, sosiaali- ja oikeussektorille naisiin kohdistuvasta väkivallasta aiheutuvia kuluja ja arvioitiin niiden olevan vuositasolla noin 48 miljoonaa euroa.

Naisiin kohdistuvan väkivallan uhrin ja tekijän tarvitsemat palvelut ovat edelleen puutteelliset sekä määrällisesti että laadullisesti. Amnesty Internationaalin Suomen osaston tekemän kuntakyselyn (”... mutta veturi puuttuu” Amnestyn Suomen osaston valtakunnallinen kyselytutkimus naisiin kohdistuvan väkivallan vastaisesta työstä Suomen kunnissa vuonna 2005) mukaan vain 36 %:ssa kunnista oli järjestetty työntekijöille väkivaltaan liittyvää koulutusta. Selvityksestä käy myös ilmi, että väkivallan vastainen työ ei edelleenkään ”kuulu kenellekään” eikä sen tekemiseen ole varattu riittävästi resursseja. Maahanmuuttajainnaisiin ja vammaisiin naisiin kohdistuvaan väkivaltaan puuttuminen vaatii erityishuomiota: koulutusta, ammattitaitoa ja erityispalveluita. Palvelutarjonnassa on suuria alueellisia eroja. Palveluita tulee olla tarjolla myös pienimmissä kunnissa.

Sosiaalihuoltolakiin tulee lisätä kunnille velvoite järjestää naisiin kohdistuvan väkivallan uhreille ja tekijöille palveluja väkivaltakierteen katkaisemiseksi ja ennaltaehkäisemiseksi. Erityisesti naisille tulee olla myös matalan kynnyksen pistäytymispaikkoja.

Seksuaalinen väkivalta

Seksuaalinen väkivalta on edelleen vaikea ja myyttien ympäröimä asia Suomessa. Median uutisoimat raiskaustapaukset käsittelevät lähes yksinomaan uhrille ventovieraan tekemää ns. puistoraiskausta, kun todellisuudessa n. 80 prosentissa raiskauksista tekijä on uhrille entuudestaan tuttu. Vaikka raiskauksia ilmoitetaan poliisille aiempia vuosia enemmän, on kysymyksessä edelleen murto-osa kaikista raiskauksista.

Aikuisten alle 16-vuotiaisiin kohdistamat seksuaaliset teot ovat Suomessa kriminalisoituja lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä. Käytännössä kuitenkin vanhemmat, koulu ja muut kasvattajat saattavat sallia edelleen esimerkiksi 27-vuotiaan miehen ja 14-vuotiaan tytön hyväksikäyttösuhteen määrittelemällä sen seurusteluksi. Tähän liittyy usein aikuisen tekojen vähättelyä sekä vastuun siirtämistä alaikäiselle tytölle, joka ei kuitenkaan lapsena vähäisen elämäkokemuksensa ja henkisen kypsyytensä vuoksi ole vielä valmis tekemään tällaisia päätöksiä itsenäisesti.

Yleistä asenneilmapiiriä tulee vahvistaa sellaiseksi, että laki suojaa tosiasiallisesti myös teini-ikäisiä tyttöjä aikuisten seksuaalisilta teoilta.

Maahanmuuttajanaisten kohtaama väkivalta

Maahanmuuttajanaisten kohtaamasta väkivallasta ei ole kattavaa tutkimustietoa. Poliisitilastojen mukaan maahanmuuttajanaiset raportoivat väkivallasta kaksi kertaa valtaväestön naisia useammin. Turvakoteihin maahanmuuttajanaiset hakeutuvat yhdeksän kertaa useammin kuin valtaväestöön kuuluvat naiset. Maahanmuuttajanaiset saattavat tarvita myös erityispalveluita saadakseen apua väkivallan uhrina. Esteinä avun saamiselle saattaa olla esimerkiksi maahanmuuttajanaisen kielitaidottomuus. Puutteelliset tiedot saatavilla olevasta palvelujärjestelmästä sekä Suomen lainsäädännön takaamista oikeuksista, velvollisuuksista ja mahdollisuuksista, ovat yleisiä esteitä avun saamiselle.

Maahanmuuttajanaisia ja heihin kohdistuvan väkivallan erityispiirteitä, niiden tunnistamista ja uhrien auttamista ei ole sisällytetty sosiaali- ja terveysministeriön toimintaohjelmaan lähi- ja parisuhdeväkivaltaa vastaan. Viranomaisten tulisi osata aktiivisesti tunnistaa esimerkiksi kunniaväkivalta ja tyttöjen sukuelinten silpominen naisiin kohdistuvaksi väkivallaksi.

Naisiin kohdistuvasta väkivallasta puhutaan yleensä vain miehen ja naisen välisenä. Naisen, joka on tullut pahoinpidellyksi samaa sukupuolta olevan puolisonsa toimesta, saattaa olla erityisen vaikeaa löytää tukea. Lisäksi homo- ja transfobisia rikoksia ei dokumentoida erikseen eikä niihin puuttumiseksi ole viranomaisten erityisosaamista. Tämä heikentää seksuaalivähemmistöihin kuuluvien naisten rohkeutta tuoda kokemansa väkivalta viranomaisten tietoon, koska viranomaisten ei uskota ottavan sitä vakavasti.

Mainonta (5. artikla)

Mainonnalla luodaan mielikuvia onnesta sekä tavoiteltavasta naisen ja miehen roolista. Mainosten nais- ja mieskuvaukset ovat yksipuolisen stereotyyppisiä ja heterokeskeisiä. Julkisen tilan pornografisoitumisen myötä mainonta on saanut yhä räikeämpiä sukupuolten tasa-arvon vastaisia piirteitä. Mainosten pornoistunut naiskuva on omiaan vahingoittamaan erityisesti tyttöjen ja nuorten naisten itsetuntoa sekä vääristää käsitystä tavoiteltavasta naiseudesta. Yleinen asenneilmapiiri on myös muuttunut kaupalliselle seksille myönteisemmäksi. Suomessa on tasa-arvolain säätämisen yhteydessä 1980-luvun lopulla perustettu mainonnan itsesääntelyjärjestelmä, jonka toiminnasta nykyisin vastaa mainonnan eettinen neuvosto. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta vaatii, että sukupuolten tasa-arvon vastaisen mainonnan kieltä tulee säätää lailla. Näin on tehty esimerkiksi Norjan markkinoinninsääntelylaissa jo vuonna 1972.

Sukupuolten tasa-arvon vastainen mainonta tulee kieltää lailla.

Media (5. artikla)

Naisten osuus uutisten toimijoina on edelleen selkeästi miehiä alhaisempi. Vaikka yhteiskunnan arvot ja rakenteet ovat muuttuneet, naisten osuus on pysynyt tutkimusten mukaan käytännössä muuttumattomana viimeiset vuosikymmenet. Suomessa naisia toimijoina uutisissa oli vuoden 2005 Global media monitoring -tutkimuksen mukaan 28 %. Kuitenkin politiikkaan tai hallintoon liittyvissä asioissa haastatelluista naisista oli vain 15 %. Yleisemmin nainen oli asiantuntijana 23 % uutisista. Miehillä on edelleen suomalaisessa uutisoinnissa naisia useammin virallinen asema ja myös aihepiirit jakautuvat stereotyyppisen sukupuoliroolijaon mukaisesti miesten koviin ja naisten pehmeisiin aiheisiin.

24. Siitä huolimatta, että hallitus on jo toteuttanut laajoja toimenpiteitä, komitea on huolehtunut lisääntyneestä naiskaupasta ja naisten hyväksikäytöstä prostituutiotarkoituksessa. (6. artikla)

Naisilla ja lapsilla käytävä ihmiskauppa on yksi nykyajan vakavimmista ihmisoikeusrikoksista. Prostituutioon ja seksiteollisuuden hyväksikäytön uhreiksi ohjautuvat yleensä tasa-arvon ja yhtäläisten mahdollisuuksien puutteesta kärsivät ihmiset, etenkin heikossa asemassa olevat naiset ja tytöt. Ihmiskaupan kasvu pohjautuu etenkin länsimaissa olevaan kysyntään, joka mahdollistaa uusien uhrien tulemisen hyväksikäytetyksi. Seksin oston vaikutukset prostituutiota ja naiskauppaa ylläpitävänä ilmiönä on tuotava aktiivisesti yhteiskunnallisessa keskustelussa esiin. Lokakuussa 2006 voimaantulleen osittaisen seksin oston kriminalisoinnin toimivuus tulee arvioida ja tasa-arvoasiain neuvottelukunta vaatii harkittavaksi seksin oston ehdotonta kriminalisointia.

Vuoden 2007 alussa voimaan tulleella kotouttamislain muutoksella (183/2006 vp) sisällytettiin lainsäädäntöön ihmiskaupan uhrien auttaminen, joka tukee myös tasa-arvon toteutumista näiden erityisen haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten kohdalla. Ihmiskaupan vastaiselle työlle ei kuitenkaan ole varattu omalla momentillaan olevaa rahoitusta, jolla auttamisjärjestelmän infrastruktuuri voitaisiin luoda. Toimiva auttamisjärjestelmä koostuu laaja-alaisesta ja moniammatillisesta yhteistyöverkostosta. Tähän tarvitaan lainsäädännön lisäksi riittävät taloudelliset ja toiminnalliset resurssit sekä viranomaistahoille että kolmannelle sektorille. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta korostaa myös ihmiskaupan kansallisen raportoinnin viran perustamisen tärkeyttä.

Turvakotipaikkoja tarvitaan lisää ja salainen turvakoti erityissuojaa tarvitseville ihmiskaupan ja prostituutioon uhreille tulee perustaa.

Yleistä tietoisuutta seksin oston vaikutuksista tulee lisätä. Lisäksi prostituutiosta irtautumista tulee tukea mm. kehittämällä moniammatillista ohjelmallista exit prostituutio -työtä.

Prostituutioon ajautumista ennaltaehkäistään ohjelmallisesti kiinnittämällä erityisesti huomiota syrjäytymisvaarassa oleviin naisiin. Erityisessä riskiryhmässä oleville naisille taataan perusedellytykset yhteiskunnassa selviytymiseen.

Tasa-arvotyölle riittävät resurssit

Tuloksellinen tasa-arvotyö edellyttää riittäviä resursseja kaikille tasa-arvoviranomaisille. Tasa-arvovaltuutetun toimiston lähes kaikki henkilöresurssit menevät tällä hetkellä tasa-arvovalitusten käsittelyyn. Kesäkuun alussa 2005 voimaan tullut uudistettu tasa-arvolaki laajensi tehtäväkenttää entisestään, mm. tasa-arvosuunnittelu palkkakartoituksineen terävöityi ja oppilaitosten edellytetään tekevän tasa-arvosuunnitelmat. Tasa-arvovaltuutetun tulisi voimassa olevan lain mukaan myös edistää tasa-arvoa. Tähän työhön ei ole riittäviä resursseja.

Tasa-arvovaltuutetun toimistoon tulee perustaa erillinen tasa-arvon edistämisyksikkö ja taata sille riittävät henkilö- ja muut resurssit.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta on poliittinen tasa-arvo vaikuttaja. Neuvottelukunnan työssä viestintä on keskiössä. Neuvottelukunnan toimintamäärärahoja leikattiin vuonna 2004. Vähintään vastaava summa tulee palauttaa neuvottelukunnan toimintamäärärahaan.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan sihteeristöön tulee perustaa suunnittelija-tiedottajan virka. Neuvottelukunnan toimintamäärärahaan tulee tehdä tasokorotus.

Tuloksellinen sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen edellyttää riittäviä resursseja kaikissa ministeriöissä ja alueellisesti.

Kaikissa ministeriöissä sekä lääninhallituksissa tulee varata riittävät resurssit sukupuolinäkökulman valtavirtaistamistyöhön.

Naisresurssikeskukset

Matti Vanhasen hallituksen kaudella 2003–2007 valmisteltiin alueellisten naisresurssikeskusten ohjelma. Selvityksessä määriteltiin naisten resurssikeskus seuraavasti: ”Naisten resurssikeskuksella tarkoitetaan paikallisella, alueellisella/seudullisella, kansallisella ja kansainvälisellä tasolla toimivaa osaamisverkostoa, joka koostuu alueen erilaisista ja keskeisistä naistoimijoista. Resurssikeskuksella on ainakin yksi fyysinen kohtaustapaikka monimuotoista toimintaa varten sekä palkattu koordinaattori.” (Horelli & Erlund: Naisten voimavaraohjelmaehdotus 2005.) Naisresurssikeskukset kokoavat yhteen alueen naisjärjestöt ja alueella toimivat naiset. Yhteydet paikalliseen TE-keskukseen tulee myös varmistaa. Naisresurssikeskukset voivat toimia myös alueen sukupuoli- ja tasa-arvo-osaamisen keskuksina. Suomeen on vuonna 2005 perustettu valtakunnallinen Suomen naisresurssikeskusten yhdistys.

Naisresurssikeskusten ohjelma tulee toteuttaa ja sille tulee turvata riittävät resurssit.

Tasa-arvon tietopalvelu

Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen edellyttää ajantasaista tilasto- ja tutkimustietoa. Matti Vanhasen hallituksen kaudella 2003–2007 selvitettiin matalan kynnyksen sukupuoli- ja tasa-arvotiedon tietopalvelun tarve ja sen organisointi (STM Työryhmämuistio 2005:13). Julkishallinnon lisäksi tietopalvelu palvelisi tiedotusvälineitä, järjestöjä, kansalaisia sekä tutkijoita. EU:n Suomen puheenjohtajuuskaudella perustama tasa-arvoinstituutti tulee edelleen lisäämään tarvetta suomalaiseen valtakunnalliseen tasa-arvon tietopalveluun.

Tutkimustieto ja tilastotuotanto tulee saada lähelle poliittista päätöksentekoa. Yhteydet hallintoon ovat tärkeitä. Tietopalvelu voidaan kehittää jo olemassa olevan tasa-arvotiedon ja naistutkimuksen Minna-portaalin ympärille.

Valtakunnallinen tasa-arvon tietopalvelu tulee perustaa ja sille tulee osoittaa riittävät pysyvät resurssit.

Naisten mahdollisuus osallistua aktiivisesti urheiluun ja liikuntakasvatukseen (10. artikla)

Tasa-arvon valtavirtaistamista ja sukupuolivaikutusten arviointia tarvitaan valtion ja kuntien päätöksenteossa. Sukupuolten tasa-arvo ei toteudu esimerkiksi kuntien tukemissa liikuntapalveluissa. Naisten ja tyttöjen liikuntaan käytetään Suomessa selvästi vähemmän rahaa kuin miesten ja poikien liikuntaan. Poikien suosituimmista liikuntaharrastusmuodoista esimerkiksi jääkiekkoa tuetaan taloudellisesti mm. rakentamalla kunnallisia jäähalleja. Tutkimusten mukaan naiset kuitenkin harrastavat liikuntaa miehiä enemmän. Kunnat käyttävät liikuntaan varatuista rahoista naisliikuntaan vain 40 prosenttia.

Koska kysymys on palveluiden jakamisesta kansalaisille tai kuntalaisille, olisi kilpailu- ja pelitoiminnan lisäksi myös harrastustoimintaa ja liikuntakasvatustyötä arvostettava jakoperusteena.

Köyhyyden naisistuminen

Köyhyyden naisistuminen on yleistynyt ilmiönä myös Suomessa. Suuri osa yksinhuoltajaäitien perheistä elää köyhyysrajan alapuolella. Eläkeikäiset naiset ovat usein taloudellisesti huomattavasti huonommassa tilanteessa kuin vastaavikäiset miehet. Lisäksi monet vammaiset naiset joutuvat asemaan, jossa he jäävät pysyvästi köyhyysrajan alapuolelle.

26. Komitea on huolissaan jatkuvasta Suomessa asuvien maahanmuuttaja- ja vähemmistönaisten syrjinnästä.

Maahanmuuttaja- ja romaninaiset

CEDAW 2001 on kehottanut Suomen hallitusta toteuttamaan tutkimuksia vähemmistönaisten osallistumisesta yhteiskuntaan. Tällaisia tutkimuksia ei kuitenkaan ole tiettävästi toteutettu. Yhdenvertaisuuslainsäädännön toteutumisen seuranta tulisi tehostaa, ja tutkia lainsäädännön vaikutuksia monimuotoisesti eri naisryhmien näkökulmista. Suomalaisen yhteiskunnan tuki- ja palvelujärjestelmää tulee kehittää eri kulttuuritaustoja paremmin huomioon ottavaksi. Romaninaiset kohtaavat edelleen syrjintää työmarkkinoilla ja yksityisten palvelujen saatavuudessa. Työllistymistä vaikeuttavat erityisesti alhainen koulutustaso sekä romaneihin kohdistuvat asenteet. Lasten hoidon järjestäminen on työssäkäyvien romaninaisten lisäksi keskeisessä asemassa myös aikuiskoulutukseen hakeutuvien naisten kohdalla. Romanit kohtaavat edelleen syrjintää myös asunnonhankinnassa. Asumiseen ja taloudelliseen tilanteeseen liittyvät ongelmat kasautuvat erityisesti yksinhuoltajaäideille. Tällä saattaa olla vaikutusta esimerkiksi lasten koulunkäyntimahdollisuuksiin.

Maahanmuuttajanaiset ovat maahanmuuttajamiehiä useammin syrjäytyneitä. Yleisesti maahanmuuttajien tulot ovat kaksi kolmasosaa pienemmät valtaväestöön verrattuna, mutta maahanmuuttajanaisen euron on arvioitu olevan vain 15-20 senttiä. Tutkimuksien mukaan maahanmuuttajanaiset ovat työmarkkinoilla haavoittuvimmassa asemassa ja joutuvat helpoimmin irtisanotuksi kun tilanne työmarkkinoilla heikkenee.

Suomessa kunnat ovat vastuussa maahanmuuttajien kotouttamisesta. Maahanmuuttajien sosiaaliin ongelmiin puuttuminen tai maahanmuuttajien tarpeisiin tarkoitetut erityispalvelut on jätetty kuitenkin kolmannen sektorin kehitettäväksi. Erityispalveluiden toteuttamiseen ei ole varattu riittävää rahoitusta.

Vammaiset naiset

Yleinen käsitys vammaisista ihmisistä on edelleen stereotyyppinen ja homogeeninen. Heidät nähdään samanlaisina ilman yksilöiden tai esimerkiksi sukupuolten välisiä eroja. Vammaisen naisen mielletään yleisesti ensisijaisesti vammaiseksi, ja sitten vasta naiseksi. Tutkimusten mukaan ihmiset määrittelevät liikuntavammaisten elämää kyvyttömyyden kautta, eivätkä he osaa kuvitella liikuntavammaista ihmistä osaksi omaa lähipiiriä.

Vammaisten naisten asemasta ja ihmisoikeuksien toteutumisesta Suomessa on hyvin vähän tietoa. Tieto koostuu yksittäisistä suppeahkoista tutkimuksista. Vammaisten naisten elinolojen parantaminen ja syrjinnänvastainen työ kuitenkin edellyttävät faktatietoa heidän nykyisestä tilanteestaan. Tällä hetkellä ei ole saatavissa edes perustilastoja vammaisten naisten elinolosuhteista, kuten koulutautumisesta tai työllistymisestä. Myös päättävien tahojen tulee olla tietoisia vammaisten naisten elinoloista ja mahdollisuudesta elää tavanomaista elämää. Vammaiset naiset ovat oman elämänsä asiantuntijoita, joten heitä on kuultava heitä koskevassa päätöksenteossa.

Vammaiset naiset joutuvat usein moniperustaisen syrjinnän kohteeksi. Syrjintä ilmenee esimerkiksi vammaisten naisten asemassa työmarkkinoilla sekä asenteissa vammaisten naisten äitiyttä kohtaan. Vammaisen nainen ohitetaan itsenäisenä, aktiivisena toimijana, jolloin hän ei pysty toteuttamaan itseään täysivaltaisena yhteiskunnan jäsenenä. Myös henkinen, fyysinen, seksuaalinen ja taloudellinen hyväksikäyttö ovat vammaisten naisten todellisia arjen ongelmia.

Transihmiset

Transsukupuoliset ihmiset eivät saa tasa-arvolaista nimenomaista syrjintäsuojaa. Tasa-arvovaltuutettu on antamassaan ohjeistuksessa katsonut, että tasa-arvolakia tulee soveltaa transihmisten syrjintään laajemminkin eikä rajoittaa sitä vain sukupuolen korjausleikkauksen läpikäyneisiin henkilöihin. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta katsoo, että sukupuolten välisen tasa-arvon kannalta on välttämätöntä, että transsukupuoliset ihmiset otetaan tasa-arvolaisissa nimenomaisesti huomioon.

Suomalaisessa yhteiskunnassa on selkeät miehen ja naisen kaksijaolle perustuvat sukupuoliroolit esimerkiksi mediassa ja työmarkkinoilla. Tämä ylläpitää stereotyyppisiä käsityksiä sukupuolesta ja jättää transihmiset marginaaliin. Transnaisten eli sukupuoltaan miehestä naiseksi korjanneiden asema on heikko erityisesti työmarkkinoilla, jossa he kohtaavat mm. syrjintää, häirintää ja väkivaltaa.

Transvestisuus

Transvestisuus on edelleen tautiluokiteltu Suomessa (WHO:n ICD-10 tautiluokitus, pääluokka: Muuta aikuisiän persoonallisuus- ja käytöshäiriöt, F64.1 Kaksoisroolinen vastakkaiseksi sukupuoleksi pukeutumisen halu). Samasta pääluokasta löytyvät myös mm. pedofilia, kleptomania ja pyromania. Toisin kuin edellä mainituissa tautiluokituksissa, transvestisuus ei ole tekijää tai hänen ympäristöään vahingoittava, vaan tautiluokituksessa on kysymys yhteiskunnan moraalisen paheksunnan osoituksesta. Tanskassa transvestisuus poistettiin tautiluokituksesta vuonna 1994.

Vaikka transvestiiteistä suuri enemmistö on miehiä, koskettaa tautiluokitus myös välittömästi ja välillisesti naisia. Transvestisuuden tautiluokitus on omiaan ylläpitämään sukupuolten välistä tiukkaa roolijakoa, joka perustuu käsitykseen mies- ja naissukupuolen vastakkaisuudesta ja toistensa poissulkevuudesta. Koska transvestisuus on huomattavasti yleisempää miehillä, pitää tautiluokitus yllä käsitystä siitä että miehen eläytyminen naisen rooliin on epäsopivaa ja paheksuttavaa. Tämä voimistaa myös ajatusta siitä, että miehenä oleminen on arvokkaampaa ja tavoitellumpaa kuin naisena oleminen.

Transvestisuuden tautiluokittelu WHO ICD-10, F 64.1 tulee poistaa sukupuolten tasa-arvon vastaisena.

Arto Seppälä
varapuheenjohtaja

Hannele Varsa
pääsihteeri